

מאמר במסגרת תחרות המאמרים 'פרס הרב דרוקמן' תשפ"ג

משנתו החינוכית של הרב חיים דרוקמן זצ"ל שבאה לידי ביטוי בהספדיו לתלמידיו שנרצחו בפיגועי טרור ונפלו בקרבות ישראל

אחד מהתכונות הייחודיות בהן התייחד מורנו הרב חיים דרוקמן זצ"ל, הייתה אהבת ישראל. סיפורים רבים סופרו על אהבתו הגדולה לכל חלקי העם שהתבטאה בקירוב יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות ובשמירת קשר הדוק עם כל באי ביתו. בעיני רבים, הרב דרוקמן היווה מעין 'גשר מחבר' בין קבוצות שונות בעם, ובמיוחד בין החוגים השונים בציבור הדתי לאומי.

במאמר זה אנסה להביא מימד נוסף במידת אהבת ישראל של הרב דרוקמן, שהתבטאה ביחסו לתלמידיו הרבים. מימד זה בא לידי ביטוי במיוחד בהספדיו נוגעי הלב לתלמידיו שנרצחו בפיגועי טרור ונפלו בקרבות ישראל. במאמר זה השתמשתי בהספדיו השונים לתלמידיו בישיבה הגבוהה "אור עציון", שנהרגו על קידוש השם: **משה ברי**¹ (תשנ"ג), **יחיאל פינפטר**² (תשנ"ט) ו**גדי עזרא**³ (תשס"ב), וכן לנהגו המסור **אפי איובי**⁴, שלמד אצלו בישיבה התיכונית, שימש כנהגו במשך תשע שנים ונרצח בפיגוע טרור בעת שהסיע את הרב דרוקמן בדרך לחברון (תשנ"ד).

שליחות וגבורה למען עם ישראל

במהלך כל חייו של הרב דרוקמן הדגיש הרב פעמים רבות את המחויבות של כל אחד ואחד לחיות במסירות נפש אמיתית למען עם ישראל. בספרו 'לזמן הזה' (על חודשי ניסן, אייר וסיוון, עמ' 256-257) הרב התייחס לאמרה במסכת פסחים (דף נ', עמוד א'): "הרוגי מלכות - אין אדם יכול לעמוד במחיצתן", וכתב על כך: "בעולם העליון, עולם האמת, ישנם 'הרוגי מלכות', אשר מרוב גדולתם בעולם העליון, אין אף ברייה יכולה לעמוד במחיצתן... אין הכוונה לרבי עקיבא וחבריו שנהרגו על קידוש השם על ידי מלכות אדום הרשעה, שכן, להם ישנם זכויות רבות, גם ללא העובדה שנהרגו על קידוש השם. אלא, הכוונה ל'הרוגי לודי' שזוהי זכותם הבלעדית... לא הייתה להם כל זכות אחרת, מלבד מה שהצילו את עם ישראל, ובכל זאת, אין בריה היכולה לעמוד במחיצתן בעולם האמת. אנו רואים איפוא, איזו מעלה עליונה יש למסירות נפש על ישראל". יתרה מזאת, הרב דרוקמן לא הסתפק בהעברת המסר בספריו ובמאמריו הרבים, אלא חזר על המסר גם בהספדיו לתלמידיו, ממשכי דרכו. כך לדוגמה הוא כתב בהספד **למשה ברי**: "מסרת נפשך על הצלת עם ישראל וארצו, ועשית זאת מתוך הכרה וברצון", וכן בהספדו **לגדי עזרא**: "אי אפשר שלא להזכיר את העובדה שלא עלית לגנוזי מרומים ולא עזבת את עולמך מתוך מיטתך אלא מתוך סערת הקרב למען עם ישראל וארץ ישראל" ו**ליחיאל פינפטר**: "יחיאל, אתה הוא קרבן ציבור.. ואנחנו נבקש ממך כי תהיה גם שליח ציבור.. שתפיל תחינה לפני יושב מרומים".

¹ נלקח מתוך: "משעבוד לגאולה – מפסח עד שבועות": ספר זיכרון לזכרו של משה ברי הי"ד, חלק הזיכרון, עמ' ג', י"ג.

² נלקח מתוך: "בהיותו קרוב": ספר זיכרון לזכרו של יחיאל פינפטר הי"ד, חלק הזיכרון.

³ נלקח מתוך: "כלביא שכן": ספר זיכרון לזכרו של גדי עזרא הי"ד, עמ' 475.

⁴ נלקח מתוך: "הספדים על אפי איובי הי"ד": <https://www.youtube.com/watch?v=SUuHt6CAAdIQ>

תלמידים הרי הם כ'בנים'

ידועה אמרתו של האמורא רבי שמואל בר נחמני במסכת סנהדרין (דף י"ט, עמוד ב'): "כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו... לומר לך: אהרון ילד ומשה לימד, לפיכך נקראו על שמו", ומסביר הרב דרוקמן אמרה זו בספרו 'התורה לדורנו' (על פרשת במדבר, עמ' 39): "אמנם אהרון היה אביהם הביולוגי של ארבעת בניו, אך משום שמשה אחיו לימדם תורה נחשב הדבר כאילו ילדם מבחינה רוחנית, ועל כן הם מיוחסים גם כתולדותיו". אצל הרב דרוקמן, האמרה התבטאה בחיבה יתרה ובאהבה לכל תלמיד ותלמיד, ואף יתרה מזאת, בתחושת התלמידים עצמם שהרב התייחס אליהם כבניו ממש. בוגרים רבים התייעצו עם הרב בהתלבטויות רבות בחיי הישיבה ומחוצה לה, ואף זכו לליווי של הרב דרוקמן באירועים חשובים בחייהם כגון בריתות, בר מצוות וחתונות, ומנגד גם בהלוויות ובניחומי אבלים. לאחר הירצחם הטראגי של כמה מתלמידיו בפיגועים ובמלחמות, הדבר היה נוכח עוד יותר בהספדיו המרטיטים לכמה מתלמידיו שנהרגו, דרכם היה ניתן להבחין בקרבה הנדירה ששררה בין הרב דרוקמן לתלמידיו. כך פתח לדוגמה הרב בבכי את הספדו על **אפי איובי**: "הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים.. עוד על כן המו מעי לו... אתה היית לא רק הנהג שלי, היית בן משפחה, אתה חלק ממני. כשבאנו לבקר במקומות שונים, שאלו אנשים עליך אם אתה בני, וענית מה שענית, אבל אני הרגשתי שאתה בני", וכן גם בסיום הספדו של הרב דרוקמן על **משה ברי**, הוא הדגיש: "הדבר האחרון שאני רוצה לומר על משה שלנו... גם לאמא, לאחים, לכל המשפחה ולכולנו: אנחנו כולנו משפחה אחת".

אהבת תורה בשילוב עם אהבת הארץ

אחד מהעקרונות החינוכיים במשנתו של הרב דרוקמן היה חינוך והובלת דור התלמידים לשילוב בין אהבת התורה לאהבת העם והארץ. בשיחותיו הרבות הדגיש הרב דרוקמן את חשיבות השילוב בין שני המישורים הללו, הן ברגעים הקלים והם ברגעים המורכבים יותר, מתוך תרומה והענקה לכלל ישראל. כך גם הספיד אותו **הרב הראשי לישראל הרב דוד לאו**⁵: "הרב דרוקמן זצ"ל היה אדם גדול, אשר במשך תשעים שנות חיים, לימד, חינך וקירב יהודים לאמונה בבורא. מתוך אהבת התורה הגדולה אהב כל אדם מישראל, כל רגב מאדמות ישראל, וכל אות בתורת ישראל". את הקו החינוכי הזה ניתן לראות גם בהספדיו של הרב עצמו לתלמידיו שנרצחו על קידוש ה' בארץ ישראל, והמשיכו את דרכו. כך, למשל, בהספדו של הרב על **יחיאל פינפטר**, הוא הדגיש: "היית בן ישיבה, בן תורה. תורה שכוללת מצוות שבין אדם למקום ומצוות שבין אדם לחברו, מצוות שבין אדם לעמו ולארצו ולמדינתו... כולל במצוות הצבא, כולל השתתפות במלחמת מצווה". עיקרון חינוכי זה, שבא לידי ביטוי גם במעשיהם של תלמידיו נמצא גם בהספדו על **גדי עזרא**: "קודם כל הנקודה הראשונה, תלמיד חכם היית, תלמיד חכם בן תורה אמיתי למדת תורה, חיית תורה על כל תחומיה, התורה השלמה תורת א"י שכוללת מצוות שבין אדם למקום בין אדם לחברו ומצוות שבין אדם לעמו ולארצו ולמדינתו, ואת כולם צריך לקיים בשלמות בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך, וכך עשית", וכן גם בהספדו על **משה ברי**: "ואצלך, משה, באו שני הגדרים כאחד. בן תורה היית – בן ישיבה, בן תורה אמיתי, שלמד וקיים את תורת החיים על כל תחומיה, הלכה למעשה: מצוות שבין אדם למקום, מצוות שבין אדם לחברו ומצוות שבין אדם לעמו, לארצו ולמדינתו".

⁵ נלקח מתוך: <https://m.news1.co.il/Archive/001-D-463115-00.html?AfterBan=1>

המשכיות החיים וצמיחה מתוך משבר

רבים מהסופדים על הרב דרוקמן חזרו שוב ושוב על יכולתו של הרב ליצור מכל שבר הזדמנות לצמיחה ובנייה חדשה של קומה נוספת בעם ישראל. כך לדוגמה, באחד מהשעורים שהרב העביר פעמים רבות לתלמידיו בישיבה, ומובא בספרו **'קמעא קמעא'** (שער א', עמוד 118), הבהיר הרב דרוקמן כי "הירידות שבתהליך הגאולה אינן עומדות בניגוד לתהליך, אלא הן עצמו שייכות לתהליך הגאולה!... כך מלמדים אותנו חז"ל (ילקוט שמעוני נ"ד, תרכ"ח): "...אל תשמחי איבתי לי, כי נפלתי קמתי... אילולא שנפלתי – לא קמתי... נסיגות אלו הן פתח להתקדמות אדירה, ירידה זו, היא שמובילה לעלייה גדולה!.. דווקא כתוצאה מהנפילה זכיתי להגיע לתקומה הנעלה בה אני נמצא עכשיו". אנו רואים עיקרון זה גם בהספדיו לתלמידיו שנרצחו על קידוש השם. הרב חזר על מסר זה, הן לתלמידיו והן לכלל האומה, להמשיך הלאה ולא ליפול ברוח למרות האובדן הקשה בנפילת התלמידים, ממשיכי דרכו. לדוגמה, בהספדו של הרב דרוקמן **למשה ברי**, הרב דרוקמן אמר: "ואתה משה, אתה בוודאי אומר לנו שנמשיך, שלא נפול ברוחנו... ואתה משה, תמשיך להילחם למען עמ"י וארצו בגנזי מרומים". הקו החינוכי הזה הודגש גם בהספדו של הרב **לגדי עזרא** כשאמר: "ואני בטוח גדי, שאתה גם בגנזי מרומים תמשיך להיות לוחם יחד עם גדולים וצדיקים וגיבורים למען עמ"י".

סיום

במקרים לא מעטים בהם הרב התייחס לתלמידים שהלכו לעולמם בטרם עת, הוא ציטט את הפסוק **משיר השירים** (פרק ו', פסוק ב') "דודי ירד לגנו לערוגות הבשם לרעות בגנים וללקט שושנים" ואף המשיך לציטט את דברי **הזוהר הקדוש** (דף ס', עמוד ב') **על פרשת יתרו**, שמבאר את הפסוק: "מאי ולקוט שושנים.. אליו אינון דמקדמי ריחא בהאי עלמא דמתלקטי ומסתלקי מהאי עלמא עד דלא מטא זמנייהו". בדומה לשושנים שתוארו בספר הזוהר כפרחים שמפיצים ריח טוב וחזק לכל הסובבים אותו עד שתם זמנם בטרם עת, ראינו לעיל שבהספדיו לתלמידיו, הרב דרוקמן "הוציא החוצה" לכל השומעים את 'הריח הטוב' של כל תלמיד ותלמיד שנהרג על קידוש השם בטרם עת. בכל הספד המחיש הרב דרוקמן לתלמידיו הרבים ולכל באי ההלוויות שלמרות הקושי הגדול שטמון בשכול, עלינו להמשיך לכל משימה שנידרש להתייצב בעבורה בעזרת קליטת הכוחות הבולטים מהאדם שנהרג. יתרה מזאת, גדלותו של הרב הייתה בכך ששילב בעצמו בחייו האישיים את הערכים שהנחיל לתלמידיו בקריאתו הידועה 'הנני' לכל משימה בה נדרש להתייצב עבודה, בבחינת 'נאה דורש, נאה מקיים', כפי שכתב הרב דרוקמן בספרו **'התורה לדורנו' על פרשת במדבר** (עמ' 52): "אנו נדרשים להתמסר לתפקידים כולם – הגדולים והקטנים כאחד – והכל מתוך ראש גדול... אל לנו להתמקד בעצמנו – במה שנוח לנו, או במה שמכבד אותנו, אלא במה שנדרש מאתנו, איך ביכולתנו לסייע במשימות העומדות על הפרק".

עם מותו של הרב, חובה על כל אחד ואחד מאיתנו להמשיך את דרכו ואת שליחותו של הרב בתחומים שהזכרנו לעיל. את החובה להמשכיות הזו אנחנו לומדים מהרב דרוקמן בעצמו, שהספיד את **הרב עובדיה יוסף**⁶ בשנת תשע"ג. כחלק מההספד שנשא בישיבה, הרב הדגיש: "שאלו אותי הרבה... מה יהיה כעת, כשהרב עובדיה איננו? אז אני רוצה לענות עכשיו כך... מי ייתן לנו תמורתו? אתם! אתם! זה תלוי בכל אחד ואחד! חייבים את ההכרה הזאת שהתשובה לימי ייתן לנו תמורתו?!

⁶ נלקח מתוך: <https://www.hidabroot.org/article/1178140>

היא שכל אחד צריך לומר: 'הנני!' 'הנני!'", ובדומה לכך, ידועה קריאתו המפורסמת לציבור הרחב במסגרת המאבק בפינוי גוש קטיף בעצרת שהתקיימה בכפר מיימון בשנת תשס"ה⁷: "הנני לדבר הנעלה ביותר. הנני לדבר הקשה ביותר. הנני לכל מה שאתה מצווה אותי, הנני!"

הגמרא מציינת כי "צדיקים שבמיתתן נקראו חיים" (ברכות דף י"ח, עמוד א), ואם אנחנו, רבבות מתלמידיו ימשיכו את דרכו המיוחדת, זו תהיה המשכיות חייו הנצחיים, למען תורת ישראל, עם ישראל וארץ ישראל.

⁷ נלקח מתוך: "בכיר רבני הציונות הדתית: חייו של הרב חיים דרוקמן ז"ל":
<https://www.youtube.com/watch?v=dcYUnPlgoII>